

УДК 008:338.49/332.1

DOI: 10.25140/2411-5215-2018-3(15)-130-136

Альона Ревко

**КУЛЬТУРНА ІНФРАСТРУКТУРА ЯК БАЗИС РОЗВИТКУ
СОЦІОГУМАНІТАРНОГО ПРОСТОРУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ**

Алена Ревко

**КУЛЬТУРНАЯ ИНФРАСТРУКТУРА КАК БАЗИС РАЗВИТИЯ
СОЦИОГУМАНИТАРНОГО ПРОСТРАНСТВА РЕГИОНОВ УКРАИНЫ
В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКИ**

Alona Revko

**CULTURAL INFRASTRUCTURE AS A BASIS FOR THE DEVELOPMENT
OF SOCIO-HUMANITARIAN SPACE IN REGIONS OF UKRAINE
IN CONDITIONS OF TRANSFORMATION ECONOMY**

Стаття присвячена дослідженню культури як детермінанти формування якісного рівня життя населення регіону. Визначено основні складові культурної інфраструктури, які впливають на формування соціогуманітарного простору та розвиток соціальної інфраструктури регіону. Проведено порівняльний аналіз динаміки чисельності закладів культури України та Польщі. Встановлено, що клубні заклади культури є осередками культурно-освітнього призначення та здійснюють значний вплив на становлення громадянського суспільства. Доведено, що ступінь участі в культурній інфраструктурі залежить від фінансової спроможності домогосподарств та доступу до послуг культури. Визначено пріоритетні напрямками модернізації культурної інфраструктури України.

Ключові слова: культура; культурна інфраструктура; соціальна інфраструктура; соціогуманітарний простір; клубні заклади.

Рис.: 3. Табл.: 2. Бібл.: 8.

Статья посвящена исследованию культуры как детерминанты формирования качественного уровня жизни населения региона. Определены основные составляющие культурной инфраструктуры, влияющих на формирование социокультурного пространства и развитие социальной инфраструктуры региона. Проведен сравнительный анализ динамики численности учреждений культуры Украины и Польши. Установлено, что клубные учреждения культуры являются культурно-образовательными центрами и осуществляют значительное влияние на становление гражданского общества. Доказано, что степень участия в культурной инфраструктуре зависит от финансовых возможностей домохозяйств и доступа к услугам культуры. Определены приоритетные направления модернизации культурной инфраструктуры Украины.

Ключевые слова: культура; культурная инфраструктура; социальная инфраструктура; социокультурное пространство; клубные учреждения.

Рис.: 3. Табл.: 2. Библ.: 8.

The article is devoted to study the culture as determinants of the formation of a quality standard of living in the region. The main components of the cultural infrastructure that influence the formation of the socio-humanitarian space and the development of the social infrastructure of the region are determined. A comparative analysis of the dynamics of the number of cultural institutions in Ukraine and Poland has been conducted. It has been established that cultural institutions are centres of cultural and educational purposes and have a significant influence on the formation of civil society. It is proved that the degree of participation in the cultural infrastructure depends on the financial capacity of households and access to cultural services. The priority directions of modernization of cultural infrastructure in Ukraine are determined.

Keywords: culture; cultural infrastructure; social infrastructure; socio-humanitarian space; club institutions.

Fig.: 3. Table: 2. References: 8.

JEL Classification: R1; O15; Z1

Постановка проблеми. Культура, спрямована на потреби громадян, відіграє важливу роль у формуванні людського потенціалу та якості життя населення. Грамотно запрограмована діяльність культурної інфраструктури підвищує міжособистісні відносини, протидіє соціальному виключенню, стимулює інтеграцію та співпрацю різних груп та середовищ. Крім того, культура формує компетенції, необхідні в сучасному світі, пов'язані з підприємництвом, розвитком креативності та інновацій, які є основою сучасної економіки.

В умовах трансформаційної економіки дуже важливими виступають такі проблеми функціонування культури регіону, як підсистеми соціальної інфраструктури соціогуманітарного простору: низький рівень привабливості та доступності (рівень сформованості з погляду здатності надання якісних культурних послуг та формування привабливого для споживачів культурного продукту), інноваційно-інвестиційна привабливість (культурний потенціал території, наявність культурних цінностей та можливості їх використання) та недостатня соціально-культурна активність населення [1, с. 248].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема функціонування та модернізації культурної інфраструктури соціогуманітарного простору присвячені праці вітчизняних та зарубіжних науковців, а саме: М. Бутка [2], Д. Вишковської [4], А. Голебовської [4], Л. Ковальської [3], Л. Купця [4], В. Новікової [1], Т. Пепи [5], І. Прокопа [6] та інших. Незважаючи на достатню кількість наукових публікацій з цієї теми, усе ще залишається багато не вирішених питань у сфері культурної інфраструктури, зокрема, щодо питань раціонального розміщення в просторі закладів культури, яке забезпечує необхідний та максимально можливий рівень їх доступності для населення.

Мета статті. Головною метою цієї публікації є дослідження структурно-динамічних характеристик культурної інфраструктури як базису розвитку соціальної інфраструктури соціогуманітарного простору регіонів України та Польщі в умовах трансформаційної економіки та їх вплив на соціально-економічний розвиток просторових координат.

Виклад основного матеріалу. Детермінантою функціонування соціальної інфраструктури соціогуманітарного простору є всебічний розвиток людини шляхом формування комплексу життєвих благ, необхідних для її розширеного відтворення. Наука, освіта і виховання, культура і мистецтво, охорона здоров'я, соціальне забезпечення та рекреація є складовими соціальної інфраструктури. Її заклади й інституції характеризуються відмінними диференційованими властивостями [2, с. 30].

Одним із головних компонентів соціальної інфраструктури, що впливає на формування та розвиток людського потенціалу, є культурна інфраструктура, яка характеризується станом розвитку культури в країні, менталітетом та поглядами населення, культурною інтеграцією різних груп населення. Культурні потреби є невід'ємною частиною життя кожної людської спільноти. Вони формуються й розвиваються під впливом свідомої діяльності.

До основних складових культурної інфраструктури, які впливають на формування соціогуманітарного простору та розвиток соціальної інфраструктури загалом, слід віднести: бібліотеки, клубні заклади, театри, концертні організації, музеї, мистецькі та спортивні школи, демонстратори фільмів (рис. 1). Взаємодія окремих компонентів культурної інфраструктури залежить переважно від їхнього характеру, простору обслуговування та рівня доступності.

Рис. 1. Складові культурної інфраструктури соціогуманітарного простору
Джерело: розроблено автором.

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

На ступінь задоволення культурних потреб впливає багато факторів: ступінь економічного розвитку регіону, кількість та забезпеченість культурних закладів, а також наявний попит на культурні товари та послуги.

Динаміка чисельності закладів культурної інфраструктури України представлена в табл. 1. Зміна чисельності закладів культури України впродовж 2000-2017 рр. мала негативну тенденцію. Спостерігається значне (майже на 20 %) зменшення кількості бібліотек з 20,7 тис. од. у 2000 році до 16,8 тис. од. у 2017 році. Дещо краща ситуація склалася з музеями, підтвердженням цього є те, що кількість музеїв в Україні збільшилась із 378 од. у 2000 р. до 574 од. у 2017 р.

Таблиця 1

Динаміка закладів культурної інфраструктури України протягом 2000–2017 рр.

Показник	2000	2005	2010	2015	2016	2017
Кількість бібліотек, тис. од.	20,7	19,8	18,6	17,3	17,0	16,8
Кількість клубних закладів, тис. од.	20,4	19,1	17,9	17,2	17,1	17,1
Кількість театрів, од.	131	135	128	113	112	113
Кількість концертних організацій, од.	61	78	76	73	76	76
Кількість музеїв, од.	378	437	511	564	576	574
Кількість мистецьких шкіл, од.	1482	1472	1399	1295	1296	1302
Кількість спортивних шкіл, од.	-	-	1648	1397	1327	1315
Кількість демонстраторів фільмів, од.	6900	3300	2196	1118	-	-

Примітка. Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: розроблено автором на підставі даних Державної служби статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua>.

У 2017 році відносно 2000 року спостерігається негативна тенденція зменшення клубних закладів в Україні на 17 %, або на 3,3 тис. од.

Динаміка чисельності закладів культурної інфраструктури Польщі представлена в табл. 2. Зміна чисельності закладів культури Польщі впродовж 2000-2017 рр. мала позитивну тенденцію, на відміну від України. Спостерігається збільшення кількості майже всіх закладів культурної інфраструктури. Зокрема, кількість спортивних шкіл збільшилась майже на 50 %. Дещо гірша ситуація склалася з мистецькими школами, підтвердженням цього є зменшення кількості мистецьких шкіл з 521 од. у 2000 році до 497 од. у 2017 році (що становило менше ніж 5 %).

Таблиця 2

Динаміка закладів культурної інфраструктури Польщі протягом 2000–2017 рр.

Показник	2005	2010	2015	2016	2017
Кількість бібліотек, тис. од.	8,6	8,3	9,7	9,6	9,5
Кількість клубних закладів, тис. од.	3,9	-	4,1	4,2	4,2
Кількість театрів, од.	-	183	177	182	187
Кількість концертних організацій, од.	-	41	41	41	43
Кількість музеїв, од.	690	782	926	945	949
Кількість мистецьких шкіл, од.	521	456	490	490	497
Кількість спортивних шкіл, од.	9888	13 278	-	14 009	14 858
Кількість демонстраторів фільмів, од.	536	438	444	484	491

Джерело: розроблено автором на підставі [8].

Кількість закладів культури клубного типу України в регіональному розрізі представлена на рис. 2. Найменша кількість клубних закладів у розрахунку на 100 тис. населення в 2017 році спостерігалась у таких областях: Дніпропетровська – 18 од., Запорізька – 25 од., Харківська – 25 од. та Одеська – 31 од.

У міжнародних порівняннях, культура зазвичай характеризується показниками, що вказують на участь у ній. У 2017 році в регіонах України спостерігається наявність незначної кількості місць у клубних закладах у розрахунку на 100 мешканців. Так, тільки

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

5 мешканців із 100 можуть відвідувати клубні заклади в Дніпропетровській області, у Харківській – 7 мешканців. Найвище значення цього показника мають Хмельницька область – 23 місця, Вінницька – 21 та Житомирська – 20. Проте тільки кожен п'ятий мешканець Житомирської області мав змогу відвідувати клубні заклади в 2017 році.

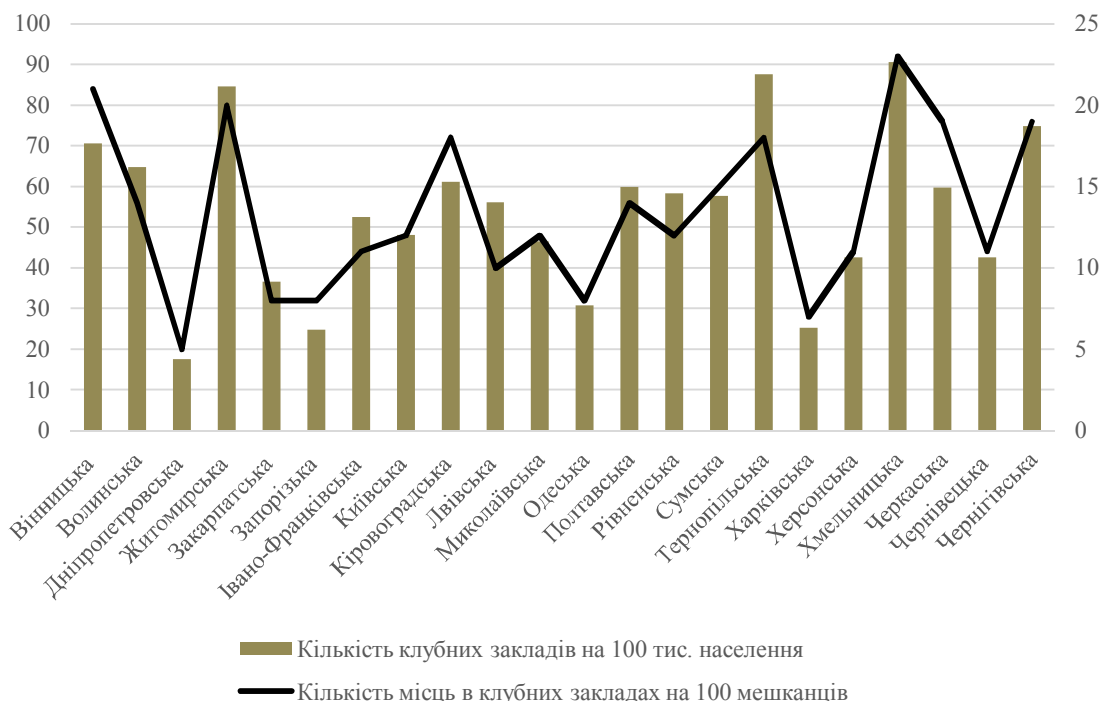

Рис. 2. Співвідношення кількості клубних закладів та місць у них у регіонах України у 2017 році

Джерело: розроблено автором на підставі [7, с. 33].

Кількість клубних закладів культури Польщі в регіональному розрізі представлена на рис. 3. У 2017 році найбільша кількість клубних закладів у розрахунку на 100 тис. населення спостерігалась у таких воєводствах Польщі, як Нижньосілезьке – 87 од., Підкарпатське – 85 од. та Люблінське – 84 од.

У порівнянні з Польщею, в Україні спостерігається значний розрив між мінімальною і максимальною кількістю клубних закладів у регіонах. Співвідношення найбільшої кількості закладів культури клубного типу у Хмельницькій області (91 од.) та найменшої в Дніпропетровській області (18 од.) становить 5:1. У Польщі це співвідношення становить 1,5:1 (у Нижньосілезькому воєводстві – 87 од. та Західнопоморському – 56 од.).

Більш того, стан багатьох клубних закладів України, особливо на локальних рівнях, залишається дуже незадовільним. Це є негативним явищем, оскільки саме клубні заклади культури є осередками культурно-освітнього призначення та здійснюють значний вплив на становлення громадянського суспільства. Вони задовольняють культурні та дозвілєві потреби населення, сприяють відродженню та популяризації культурних традицій та звичаїв. Треба зауважити, що клубні заклади культури є чи не єдиним осередком, що задовольняє культурно-дозвілєві потреби населення сільської місцевості. Тому нині є дуже важливим поєднання та узгодження дій усіх рівнів влади та громадянського суспільства на принципах синергійності для відродження та розвитку мережі клубних закладів регіонів України.

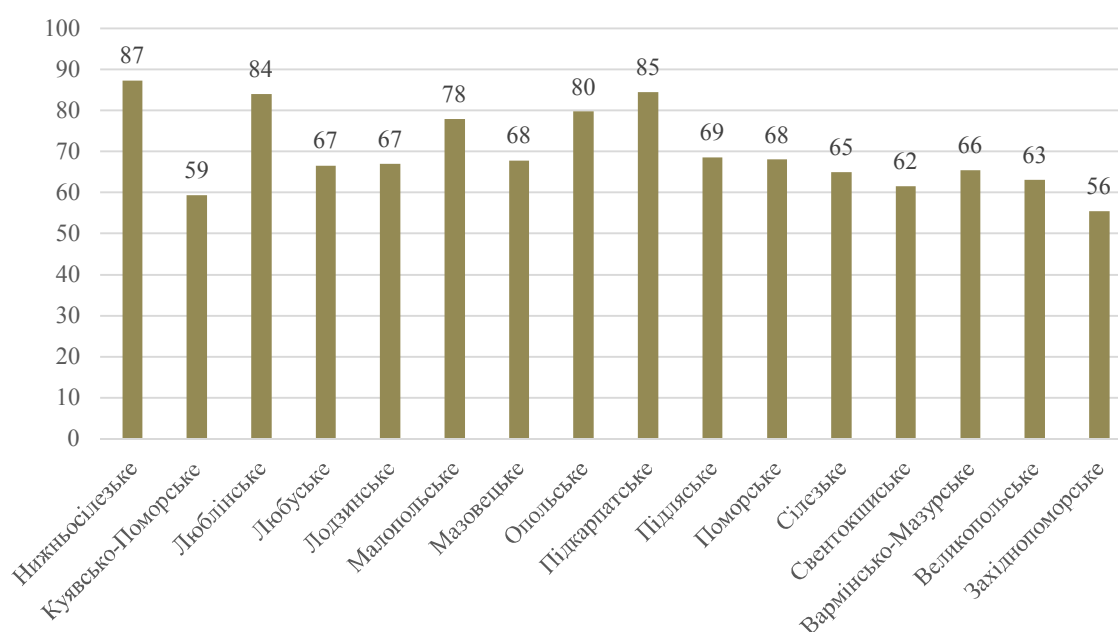

Рис. 3. Кількість клубних закладів у регіонах Польщі у 2017 році, од. на 100 тис. населення

Джерело: розроблено автором на підставі даних Головного статистичного управління Польщі. URL: <http://stat.gov.pl>.

Таким чином, до головних проблем культурної інфраструктури на сучасному етапі слід віднести такі: зменшення кількості культурних об'єктів, незадовільний стан існуючих закладів культури, а також фінансування переважно через систему місцевих бюджетів та, відповідно, їх обмеженість. Видатки на утримання установ соціально-культурної сфери становлять 45–80 % від загального обсягу видатків на потреби міст. Останнім часом відбувається систематичне недофінансування основних галузей соціально-культурного призначення.

Діяльність закладів культури має бути спрямована на максимальне задоволення потреб населення регіону. Тому дуже важливим питанням є раціональне розміщення в просторі закладів культури, яке забезпечує необхідний та максимально можливий рівень їх доступності для населення [4, с. 106].

З огляду на ступінь задоволення потреб у сфері культури, незмінно важливе значення мають рівень і якість реалізованих культурних послуг. Проте ступінь участі в культурній інфраструктурі залежить, безперечно, від фінансової спроможності домогосподарств та доступу до послуг культурної інфраструктури.

У структурі сукупних грошових витрат домогосподарств у середньому за місяць домінують витрати на продукти харчування та безалкогольні напої (у 2016 році – 24 % у Польщі та понад 50 % в Україні). Витрати на відпочинок та культуру в Польщі в 2016 році становили 7 % місячних витрат на одну особу в домогосподарствах. Слід зазначити, що у 2016 році в Україні ці витрати становили лише 2 % місячних витрат на 1 особу в домогосподарствах.

На жаль, більшість українців вважають, що визначальним чинником розвитку людського потенціалу є не стільки задоволення культурних потреб, скільки фізіологічних. Однак інвестиції в людський потенціал необхідно розглядати як витрати на підтримку та поліпшення здоров'я, високу якість освіти та підвищення рівня культури. Саме культурний аспект регіонального розвитку є частиною ширшої стратегії державної політики, спрямованої на модернізацію людського потенціалу.

Висновки і пропозиції. Результати дослідження доводять, що метою модернізації культурної інфраструктури соціогуманітарного простору є створення повноцінних умов для формування та розвитку людського потенціалу завдяки рівному доступу до якісних послуг у сфері культури, розвитку мистецтва, фізичної культури, спорту, поліпшенню добробуту населення, забезпеченню можливостей для духовного розвитку населення регіону.

Крім чіткого розмежування завдань, обов'язків та відповідальності між органами центральної влади та місцевого самоврядування щодо організації культурної інфраструктури, пріоритетними напрямками модернізації культури в умовах трансформаційної економіки мають бути:

- створення нових і поліпшення доступності та якості існуючих закладів культури;
- розвиток системи забезпечення населення культурними послугами з урахуванням потреб різних груп споживачів та розвитку локалізованої системи обслуговування;
- підтримка підприємництва у сфері культурних та креативних індустрій, підвищення економічної значимості культури;
- залучення інвестицій надлокального та міжнародного значення у сфері культури;
- підтримка розвитку компетенцій та підвищення кваліфікації працівників, зайнятих у сфері культури;
- удосконалення системи фінансування культурної інфраструктури (ефективне використання коштів державного і місцевого бюджетів, коштів міжнародних фондів) та соціальної участі локальних громад.

Список використаних джерел

1. Трансформація соціальної інфраструктури в контексті забезпечення гуманітарного розвитку: колективна монографія / за наук. ред. д.е.н., проф. В. М. Новікова, д.е.н., проф. З. С. Сіройча. Вінниця; ПЛІ. Балюк І. П., 2015. 384 с.
2. Бутко М. П., Ревко А. М. Соціальна інфраструктура як каталізатор модернізації соціогуманітарного простору регіонів України. *Регіональна економіка*. 2017. № 4 (86). С. 28–37.
3. Ковальська, Л. Л., Салівончик О. М. Соціальна інфраструктура регіону: механізми формування та розвитку: монографія. Луцьк: Галяк Жанна Володимирівна: Волиньполіграф, 2012. 227 с.
4. Kupiec L., Gołębiowska A., Wyszowska D. *Gospodarka przestrzenna*. Tom IV. Infrastruktura społeczna. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2004. 246 s.
5. Пєпа Т. В., Чернюк Л. Г. Інфраструктурне забезпечення соціального розвитку регіонів України (методолого-організаційний аспект): монографія. Вінниця, 2015. 280 с.
6. Прокопа І. В. Соціальна інфраструктура села: формування нового механізму розвитку. Київ: [б.в.], 1996. 172 с.
7. Заклади культури, фізичної культури і спорту України у 2017 році: статистичний збірник / [відп. за вип. О. О. Кармазіна]. Київ: Державна служба статистики України, 2018. 95 с.
8. *Kultura w 2017 r. Informacje statystyczne*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny, 2018. 159 s.

References

1. Novikov, V. M., Siroich, Z. S. (Eds.) (2015). *Transformatsiia sotsialnoi infrastruktury v konteksti zabezpechennia humanitarnoho rozvytku [Transformation of social infrastructure in the context of ensuring humanitarian development]*. Vinnytsia, PLI. Baliuk I. P. [in Ukrainian].
2. Butko, M. P., Revko, A. M. (2017). Sotsialna infrastruktura yak katalizator modernizatsii sotsiohumanitarnoho prostoru rehioniv Ukrainy [Social infrastructure as a catalyst for the modernization of the socio-humanitarian space of Ukraine's regions]. *Rehionalna ekonomika – Regional economy*, 4 (86), 28–37 [in Ukrainian].
3. Kovalska, L. L., Salivonchik O. M. (2012). *Sotsialna infrastruktura rehionu: mekhanizmy formuvannia ta rozvytku [Social infrastructure of the region: mechanisms of formation and development]*. Lutsk: Hadiak Zhanna Volodymyrivna, Volynpolihraf [in Ukrainian].

4. Kupiec, L., Gołębiowska, A., Wyszowska, D. (2004). *Gospodarka przestrzenna [Spatial economy]*. Tom IV. Infrastruktura społeczna, Białystok, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku [in Poland].

5. Pepa, T. V., Cherniuk, L. H. (2015). *Infrastrukturne zabezpechennia sotsialnoho rozvytku rehioniv Ukrainy (metodoloho-orhanizatsiyni aspekt) [Infrastructure provision of social development of the regions of Ukraine (methodological and organizational aspect)]*. Vinnytsia [in Ukrainian].

6. Prokopa, I. V. (1996). *Sotsialna infrastruktura sela: formuvannia novoho mekhanizmu rozvytku [Social infrastructure of the village: the formation of a new mechanism of development]*. Kyiv [in Ukrainian].

7. Karmazina, O. O. (Ed.) (2018). *Zaklady kultury, fizychnoi kultury i sportu Ukrainy u 2017 rotsi: statystychnyi zbirnyk [The institutions of culture, physical culture and sports of Ukraine in 2017: statistical collection]*. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky [in Ukrainian].

8. *Kultura w 2017 r. [Culture in 2017]*. Informacje statystyczne (2018). Warszawa: Główny Urząd Statystyczny [in Poland].

Ревко Альона Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14035, Україна).

Ревко Алена Николаевна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры социальной работы, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14035, Украина).

Alona Revko – PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Social Work, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenka Str., Chernihiv, 14035, Ukraine).

E-mail: alohaha19@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7888-3657>

ResearcherID: J-1377-2016